

עיונים לפרשת תרומה עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה טלפקס 04-6790632
לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

הכרובים

הרב לירן עוקשי

באמצעות הנבואה. הנבואה היא הדרך היחידה שבה ה' פונה אל בני האדם. הקב"ה מתגלה לנביא ומוסר לו את דבריו כדי שיעבירם לעם ישראל. ואולם באיזו דרך הקב"ה מדבר אל הנביא? הרמב"ם אומר שבאמצעות המלאכים, וכך הם דבריו:

"וידוע שהיסוד של אמונה בנבואה קודם לאמונה בתורה. לולא היה נביא לא היתה תורה. אל הנביא אין ההתגלות באה אלא באמצעות המלאך: 'ויקרא מלאך ה'', 'ויאמר לה מלאך ה''. וזה רב מספור. אפילו תחילת נבואתו של משה רבנו היתה במלאך: 'וירא אליו מלאך ה' בלבת אש', התברר אפוא שהאמונה במציאות המלאכים קודמת לאמונה בנבואה, והאמונה בנבואה קודמת לאמונה בתורה, [...] מכיוון שהתבררה האמת לחכמים ונודע בהוכחה מופתית שיש נמצא שאינו גוף ולא כוח בגוף והוא הא-לוה האמיתי, והוא אחד, ושיש גם נמצאים אחרים נבדלים שאינם גופים, והם אשר מציאותו יתעלה שפעה עליהם והם המלאכים כמו שהבהרנו, וכל הנמצאים האלה הם מחוץ לגלגל וכוכביו - ידוע בוודאות שמלאכים אלה הם המשרים באמת התגלות על הנביאים ולא הפסילים והאשרות. התברר אפוא במה שהקדמנו שהאמונה במציאות המלאכים באה בעקבות האמונה במציאות הא-לוה ושמתוך כך אפשרות הנבואה והתורה".

כל האמון שלנו בכך שהתורה היא מהשמים נובע מהאמונה שלנו שהקב"ה מתגלה לנביאים ומוסר את דבריו אליהם. לכן האמונה בנבואה היא יסוד באמונת ישראל. ואולם כדי להאמין בנבואה אנו חייבים להאמין במלאכים שהם שלוחיו של הקב"ה, אשר דרכם הקב"ה מתגלה לנביא. לכן האמונה במלאכים היא יסוד אמוני הקודם לאמונה בנבואה. רק מתוך האמונה במציאות המלאכים אנו יכולים להאמין שיש תורה.

לפי זה, הרמב"ם מסביר שזוהי מטרת הכרובים - לחנך אותנו ליסוד האמוני החשוב שיש מלאכים, שדרכם הקב"ה מתגלה לנביא ומוסר לו את דבריו. וכך הוא כותב³:

"לכן, לחיזוק האמונה בעיקר זה ציווה יתעלה שיעשו על

פרשת השבוע, פרשת תרומה, אנו נכנסים אל הקודש פנימה, בניית המשכן. לאחר הציווי "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכְכֶם" (שמות כה, ח) התורה מתחילה לפרט את הכלים השונים: ארון הברית, שולחן הפנים, מנורה, מזבח העולה ועוד. לכל כלי יש תפקיד חשוב במשכן. בארון שוכנים לוחות הברית, על השולחן מונחים לחם הפנים ובמנורה מדליקים את נרות המקדש. יש כלי נוסף, שראוי לתת עליו את הדעת, והוא הכרובים. הכרובים נמצאים על הכפורת שהיא המכסה של הארון. וכך התורה¹ אומרת:

"וְעָשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב. מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מְשֻׁנֵי קְצוֹת הַכַּפְּרֹת. וְעָשִׂה כְּרוֹב אֶחָד מִקְצָה מְזָה וְכְרוֹב אֶחָד מִקְצָה מְזָה, מִן הַכַּפְּרֹת תַעֲשֶׂה אֶת הַכְּרֻבִים עַל שְׁנֵי קְצוֹתָיו. וְהָיוּ הַכְּרֻבִים פְּרָשִׁי כְנָפַיִם לְמַעַלָּה סֹכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפְּרֹת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו, אֶל הַכַּפְּרֹת יִהְיוּ פְנֵי הַכְּרֻבִים. וְנִתְּתָה אֶת הַכַּפְּרֹת עַל הָאָרוֹן מְלֻמְעָלָה, וְאֶל הָאָרוֹן תִּתְּנִי אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֲתֵּן אֵלַיךְ. וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדִבַּרְתִּי אֵתְךָ מֵעַל הַכַּפְּרֹת מִבְּיַן שְׁנֵי הַכְּרֻבִים, אֲשֶׁר עַל אָרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם, יח-כב).

הכרובים עומדים על הכפורת משני צדדיה. יש להם כנפיים הסוככות על הכפורת ופניהם מופנים זה כלפי זה. התורה אומרת שהדיבור האלוקי אל משה רבנו יצא מבין שני הכרובים.

מהי מטרתם של הכרובים? מדוע הם הכלי היחיד שהוא כפול - שני כרובים, ולא כרוב אחד כמו שולחן אחד ומנורה אחת? ומדוע הדיבור האלוקי למשה רבנו יוצא דווקא מבין שניהם?

הרמב"ם² אומר דבר מפתיע. המטרה של הכרובים היא לא פעולה מעשית שעושים בהם, כמו הדלקת הנרות במנורה או הנחת לחם הפנים במזבח, אלא מטרתם היא חינוכית. הכרובים מונחים על הארון כדי ללמד אותנו יסוד אמוני.

שלושה עשר יסודות האמונה של הרמב"ם פותחים באמונה בבורא העולם. זהו הבסיס של כל היסודות. שהקב"ה מצוי קדמון, שאין לו גוף ושהוא אחד. לאחר שהרמב"ם בירר זאת הוא ממשיך ביסודות האמונה. היסודות שאחר כך מדברים על הקשר שיש בין הבורא לנבראים ובין הקב"ה לעמו ישראל. הקשר הזה נעשה

הנמצאת בארון, תלויה באמונה במציאות המלאכים. המלאכים הם החוט המקשר בין הקב"ה ובין הנביא, מוסר התורה.

אם כן, מדוע הציווי הוא לעשות שני כרובים ולא כרוב אחד? הרמב"ם מבאר שהסיבה לכך היא שלא נטעה ונחשוב שזוהי דמותו של הקב"ה חלילה או אלוה נוסף. אם היה רק כרוב אחד, היינו עלולים לטעות ולחשוב שזוהי דמותו של הא-ל יתברך, ובמקום שהכרוב יחזק את אמונתנו הוא ישבש אותה באופן חמור. ואולם כיוון שהכרובים הם שניים ואף שונים זה מזה, אף אחד לא יגיע לטעות שזוהי דמותו של הקב"ה, אלא יבינו שהם דמותם של המלאכים, שדרכם דברו של הקב"ה מגיע לבני האדם. הדיבור האלוקי יוצא דווקא מבין שניהם כדי ללמדנו שהנבואה מגיעה לנביאים דרך המלאכים. המלאכים הם מתווכים רוחניים המקשרים בין הבורא שאין לו גוף ודמות הגוף, לברואים קרוצי החומר.

הכרובים, לפי הרמב"ם, הם בעלי תפקיד אמוני עצום. הם אינם באים כדי שנעשה בהם פעולה אלא כדי להשריש בתוכנו את אחד מיסודות האמונה - קיומם של המלאכים שדרכם הקב"ה מוסר תורה לעמו ישראל.

הארון צורת שני מלאכים כדי שמציאות המלאכים תהיה איתנה באמונת ההמון, שזאת דעה נכונה, שנייה לאמונה במציאות הא-לוה, והיא עיקרון לנבואה ולתורה ומבטלת עבודה זרה, כמו שהבהרנו. ולו היתה צורה אחת, כלומר, צורת כרוב אחד, היתה בכך התעיה והיו חושבים שזאת צורת הא-לוה שאותו עובדים, כמו שהיו עושים עובדי עבודה זרה, וכן (היו עשויים לחשוב) שהמלאך הוא פרט אחד, מה שהיה מביא במידת מה לאמונה בשתי רשויות [שאינן בורא אחד אלא כמה בוראים], ומכיוון שנעשו שני כרובים עם האמירה המפורשת 'ה' א-להינו ה' אחד' [=ואולם אין מקום לטעות, כיוון שנעשו שני כרובים ונאמר במפורש בתורה שה' א-לוהינו הוא אחד. ומכאן ששני הכרובים אינם דמותו חלילה אלא צורת המלאכים], התאפשר ביסוס הדעה שהמלאכים נמצאים ושהם מרובים, והושג ביטחון שלא יטעו לחשוב שהם אלוה שכן הא-לוה אחד והוא ברא את הריבוי הזה".

על ארון הברית, שבו מונחת התורה, ציווה ה' להניח את שני הכרובים. לכרובים הייתה צורה הדומה למלאכים, כדי לחזק את האמונה בקיומם. הכרובים היו מעל הארון, כיוון שהאמונה בתורה,

עיונים במשנה תורה - הרב שלמה בן רחמים האם בקריאת מגילה בפורים המשולש צריכים מניין?

הרמב"ם³ פסק כרי"ף. וזו לשון הרמב"ם: "וכל אלו שמקדימין וקוראין קודם ארבעה עשר אין קוראין אותה בפחות מעשרה". מדויק מדבריו שהקורא את המגילה שלא בזמנה צריך לקרוא בעשרה, ובזמנה אפשר לקרוא גם ביחיד.

מה נקרא קריאה שלא בזמנה?

לדעת הרמב"ם "לא בזמנה" הוא כל מה שקודם לי"ד באדר, ולכן אם ט"ו באדר חל בשבת וצריך להקדים לי"ד באדר, עדיין זה נחשב קריאה בזמנה כי הוא זמן הקריאה לרוב המקומות. לכן במצב זה אפשר לקרוא את המגילה ביחיד. כך ביאר האור שמח⁴ בשיטת הרמב"ם.

לעומת זאת, הר"ן⁵ סובר שכל הקדמה מזמן הקריאה הנהוג בכל שנה באותו מקום נחשב כבר "שלא בזמנה", ולכן אם חל ט"ו בשבת והמוקפים צריכים להקדים ולקרוא בי"ד באדר - זה נחשב שלא בזמנה.

להלכה למעשה, דעת המשנה ברורה⁶ שבמקרה שיום הקריאה הוקדם למוקפים לי"ד באדר, יש לקרוא רק בעשרה, ואם לא מוצא עשרה יקרא ביחיד בלא ברכה. ואילו דעת הרב עובדיה יוסף⁷ שבמקרה זה גם יחיד יכול לקרוא בברכה.

השנה יחול תאריך ט"ו באדר, שהוא "שושן פורים", בשבת. בערים המוקפות חומה מימות יהושוע בן-נון הדין הוא שמקדימים את קריאת המגילה ליום חמישי בלילה. הפוסקים נחלקו האם במצב זה, שבו קוראים את המגילה שלא בזמנה, יש חובה לקרוא דווקא בציבור, או שאולי אפשר גם לקרוא ביחיד.

בגמרא במסכת מגילה¹ נחלקו רב ורב אסי האם כאשר קוראים את המגילה בזמנה צריך לקרוא דווקא בפני עשרה אנשים. לדעת רב אפשר לקרוא ביחיד, ואילו לדעת רב אסי צריך לקרוא דווקא בפני עשרה. אולם, כאשר המגילה נקראת שלא בזמנה, לדעת שניהם יש לקרוא את המגילה דווקא בפני עשרה. הגמרא מוסיפה שקרה מקרה שרב בעצמו חשש לדעת רב אסי, והשתדל לחפש עשרה אנשים לקרוא בפניהם את המגילה גם כאשר קראו אותה בזמנה.

הרי"ף² פסק שאף שרב חשש לשיטת רב אסי והשתדל לקרוא בפני עשרה, אין הלכה כרב אסי ואפשר לקרוא מגילה בזמנה ביחיד. הרי"ף מביא ראיה לכך מההלכה, שאם יש לאדם מגילה הכתובה ביחד עם ספרים נוספים מהתנ"ך ולא ניכר שהוא קורא מתוך מגילת אסתר, אזי הדין הוא שבציבור אין לקרוא במגילה כזו כי הקורא נראה כמי שלומד תורה ולא כמי שקורא את המגילה לשם המצווה. אבל ביחיד מותר לקרוא במגילה כזו. מכאן לומד הרי"ף שמותר לקרוא את המגילה ביחידות.

1 מגילה דף ה, א.
2 מגילה דף ג, א מדפי הרי"ף.

3 הלכות מגילה, מגילה א, ז.
4 על הרמב"ם שם.

5 מגילה דף ג, א.

6 אורח חיים סימן תרצ"ט ס"ק סו. ובסימן תרפ"ט ס"ק כ כתב שמספיק אפילו תשעה קטנים שמבינים את הקריאה כדי שתיחשב לקריאה בעשרה.

7 חזון עובדיה, פורים עמוד ריג.